

(תרגום מגרמנית)

העתק¹

מ. קראוס

בודפשט 4 במרס 1946

Budapest , V. Klotild ucca 4.

אל הוועד הפועל של הסוכנות היהודית לפלשתינה א"י

לידי מר ח. ברלס

ירושלים

אדונים נכבדים מאד!

בתוספת המצורפת אני מרשה לעצמי להגיש תזכיר על פעילות המשרד הא"י, לחילופין על פעילותי בו. בתזכיר זה נגעתי רק בשאלות החשובות ביותר על פעילותי.

ב- 25 במאי 1945 כתב אלי מר ברלס מסופיה ויידע אותי על ייסוד ועדה א"י חדשה ובדבר מנהל חדש למשרד הא"י.

אחרי פעילות של 11 שנים ומהן 6 שנים של עבודה על אנושית ובעלת הישגים,

ביישו אותי וסולקתי הצידה, כגמול על שרותי הנאמן. הכושי עשה את שלו, הכושי יכול ללכת.

אני נצל את הזדמנות שהותו של מר ברלס בבודפשט ומגיש לכם תזכיר בנוגע לפעילותי, לתשומת ליבכם ונקיטת עמדתכם.

בכבוד רב

מ. קראוס

---

¹ גנזך הציונות הדתית, מוסד הרב קוק. תיק הונגריה, מזרחי עולמי תש"ו.

(עמ' 1 בדוח) תזכיר

בדבר פעילות המשרד הארצישראלי בבודפשט בשנות המלחמה הקריטיות 1941 – 1945.

כאשר באפריל 1941 נפסקו הקשרים הדיפלומטיים בין אנגליה להונגריה, עמדו לרשות המשרד הא"י בבודפשט (שכבר מתחילת המלחמה היווה למעשה מרכז לענייני עליה בשביל יהדות מרכז אירופה, צ'כוסלובקיה, אוסטריה, יוגוסלביה, קרואטיה, פולין, שבתור ארצות כבושות בידי הגרמנים נחשבו לשטח אויב וכידוע הוצאו בתור שכאלה מהתור לחלוקת רשיונות עליה (סרטיפיקטים) בסך הכל 700 סרטיפיקטים, שנמצאו בצורת Telegramm- Dispositionen (מברקים לעת מצוא) בצירות בריטניה כאן. בזמן הזה נחסמה העליה מהונגריה כבר מזה חצי שנה, למעשה מאז כניסת איטליה למלחמה וכך נסגר נתיב העלייה דרך טריאסט. כמעט מחצית הסרטיפיקטים היתה שייכת לחלוצים שנשארו בצ'כוסלובקיה ומועמדים לעלית הנוער. למשרדים הא"י בפראג ופרסבורג הצעתי לכוון סרטיפיקטים לקונסוליה הבריטית בבודפשט ובהם רשומים המעידים שבעלי התעודות ברחו להונגריה עוד לפני פרוץ המלחמה. עבור מועמדי עליה אלה בצ'כוסלובקיה הצלחתי להשיג דרכונים אצל הרשויות ההונגריות, אם גם בקשיים גדולים ביותר ועל ידי עוד ועוד מסמכים (שהשגתם גרמה לי קשיים עצומים) ועל אף הכל הצלחתי תמיד לקבל ויזה בריטית לדרכונים אלה. כאשר הקונסוליה הבריטית היתה צריכה לעזוב פתאום תוך שעה כבר היו ברשותי כל 700 הויזות הפלשתיניות.

בזמן הזה מר ברלס כבר פיתח את פעילותו בטורקיה, איסטנבול ועמל על השגת ויזות מעבר דרך טורקיה, כשמאמציו אלה של מר ברלס הוכתרו בהצלחה, יכולתי לשלוח ב- 28 במרס 1941 את המשלוח הראשון דרך יוגוסלביה, בולגריה וטורקיה, את השני ב- 29 באפריל 1941 ואת השלישי ב- 9 במאי 1941, בסך הכל 550 נפש. 85 מאנשי הקבוצה, שבמקור היו מפרסבורג היו מצוידים בדרכונים סלובקים וויזות כניסה הונגריות לבודפשט, אבל כבר בעוברם את הגבול הרומני היו ברשותם דרכונים הונגריים, שבהם כבר נרשמו מקודם הויזות הפלשתינאיות ויתר ויזות המעבר. באותה צורה עשיתי הכנות בשביל קבוצה של בערך 150 איש מפראג, שבשבילם הישגתי דרכונים הונגריים, ויזות פלשתיניות וכל יתר ויזות המעבר. אבל קבוצה זו לא יכלה, לדאבון הלב, לקבל רשות הגירה מפראג.

(עמ' 2 בדוח) דרכוני קבוצה זו מפראג ובהם הוויזות הנ"ל נמצאים עד היום ברשות המשרד הא"י בבודפשט. הקשיים שהיה עלי לגבור כדי להשיג דרכונים הונגריים בזמן ההוא וכמו כן ויזות מעבר בולגריות ורומניות לאזרחי חוץ השוהים בחו"ל, היו ידועים לכל.

כעת חלה הפסקה ארוכה בטיפול בעליה מהונגריה וזאת מכיוון שאנגליה (ב- 26.6.1941, זאת אומרת ביום בו הונגריה תקפה את ברית המועצות והכריזה מלחמה על אנגליה) רואה גם את הונגריה כאזור אויב. בסוף שנת 1942 שולח ברלס 122 רישיונות עלית נוער תוך קביעה: 50 להונגריה, 50 לזאגרב (קרואטיה) ו- 22 בשביל ילדים מווינה. אלה האחרונים כבר גורשו מזמן לפני מועד זה וכאשר היגיעה הוויזה הטורקית לבודפשט נשאר מילדי זגרב רק עוד 13. העלאת 13 ילדים אלה ארצה נעשתה באותו אופן כמו זו של עולי סלובקיה בשנת 1941. בדרכונים קרואטיים קיבלו הילדים הקרואטים ויזות כניסה הונגריות ומהונגריה הם המשיכו את נסיעתם בדרכונים הונגריים. ילדים אלו עזבו את הונגריה בפברואר 1943. את מרבית הסרטיפיקטים הנותרים המיועדים לילדי וינה בתוספת 37 הילדים הקרואטיים, שלא היו כבר קיימים, העביר המשרד הא"י בבודפשט לילדים סלובקיים שברחו להונגריה מפני הגירוש. בין קבוצות הילדים הנ"ל היו אותם ילדים פליטים ראשונים מפולין שהצליחו לברוח ממחנות השמדה פולניים שאז כבר התחילו לפעול (בלז'ץ, מיידנק, טרבלינקה) וכן מהגטאות הפולניים.

הקטע השליש של ההגירה לא"י במשך המלחמה על סמך הרשימות הקרויות ותיקים מתחיל בספטמבר 1943. כידוע קיבלו רק ציונים מעטים סרטיפיקטים על סמך רשימות אלה וזאת מהסיבה שהן הורכבו לפי בקשות קרובים ומכירים החיים בפלשתינה. ברשימות אלה הופיעו אנשים שכבר עזבו את צ'כוסלובקיה ופולין, ז.א. כאלה שהצליחו לברוח לחו"ל, או אנשים שכבר גורשו מגרמניה. המשרד הא"י בבודפשט שלח כעת קודם כל את השמות הפרטיים האישיים הרלבנטיים למר ברלס בטורקיה, כדי להשיג בדרך זו סרטיפיקטי חלוצים ולחילופין ויזות טורקיות בשביל אלה שברחו מסלובקיה ופולין ושהו כאן ולא הופיעו ברשימות הנ"ל. הודות לקשרי הטובים עם הרשויות ההונגריות דאז היה ביכולתי לקבל דרכונים הונגריים במספר ועל שמות כפי שבקשתי, בלי הצורך בהבאת מסמכים כלשהם. [הדגשה במקור-א.נ.]. באופן זה, כלומר על סמך הרשויות הקרויות "רשימות ותיקים", קמה בהונגריה, אך ורק ביזמתי וביצועי, עליה חלוצית ממש.

(עמ' 3 בדוח) באופן זה היה ביכולתי לחלק סרטיפיקטים בין היתר למשפחתו בת 4 הנפשות של ד"ר אמיל שמורק, כמו כן למנהיגי התנועות החלוציות הפולניות והסלובקיות: יוסף קורניאנסקי, אליעזר אונגר, דב ווייס, יושקו באומר, עוזיאל ליכטנברג ומשה פרמינגר, כי לעולים אלה לא היו סרטיפיקטים, על אף ששהו בהונגריה מזה שנה. (מאחר שטורקיה אפשרה רק חלוקה של 9 ויזות משפחה בשבוע לא יכולתי להשתמש ולנצל עד הסוף את הויזות במספר בלתי מוגבל, שעמדו לרשותי בשגרירויות בולגריה ורומניה). העלייה על סמך הרישיונות הטורקיים לתשע משפחות בשבוע יצאה לפועל כסדרה עד ל- 19 במרס 1944, עד לכיבוש הונגריה ע"י הגרמנים, כלומר גם כאשר הגרמנים מנעו את יציאת היהודים מרומניה ובולגריה, כאשר מועמדי העלייה הרומניים לא יכלו לקבל את ויזת המעבר הבולגרית.

ב- 16 במרס 1944, ז.א. 3 ימים לפני כניסת הגרמנים להונגריה, קיבל המשרד הא"י בבודפשט מברק ממר ברלס, בו הוא מודיע, שהוא יצר אפשרות ל-600 בעלי סרטיפיקטים מ"רשימות הותיקים" שלנו, לצאת לדרך מקונסטנצה, בדרך הים. לכן יהיה תפקידנו להוציא לפועל משלוח של 600 נפש מבודפשט לקונסטנצה. כל ההכנות הקשורות למשלוח זה נעשו על ידי כבר לפני כניסת הגרמנים להונגריה. ב- 19 במרס 1944 נפסק כל קשר עם הרשויות ההונגריות ובו בזמן גם עם מר ברלס. כאשר כעבור ימים מספר הוקמה הממשלה הנאצית החדשה (ממשלת סטואי Stojai) בהונגריה, אני מצליח בעזרת מר ז'אן דה באווייה Jean de Bavier, נציג הצלב האדום הבינלאומי בהונגריה ובעזרת מספר פקידים גבוהים של משרד החוץ הקודם, להקים קשר עם הממשלה הנאצית. ב- 28 במרס קיבלתי את האישור להגירת 600 האנשים הנ"ל, אבל עם הערה, שנחוצה גם הסכמת הרשויות הגרמניות הרלוונטיות. כעת היה זה תפקידי להביא את משרד החוץ ההונגרי לידי כך להשיג אישור זה בצירות גרמניה. הממשלה ההונגרית פנתה כעת ב Verbalnote [לפי המילון: איגרת/ הודעה דיפלומטית סודית, בלי חתימה, לממשלה זרה כסיכום שיחות בעל פה] לצירות הגרמנית וקיבלה תשובה, שבקשה בענין זה נשלחה לברלין.

באותו זמן אני פונה למנהל הצירות השווייצרית כאן, למחלקה לענייני זרים, לקונסול אדון לוץ, אתו הייתי כבר זמן רב בקשרי ידידות ומצליח לקבל ממנו אישורים, לפי נספח A, עבור בעלי הסרטיפיקטים. על סמך אישורים אלה שוחררו כמה מאות איש מבתי המעבר (Schubhausern), ממחנות המעצר ומאחר יותר מגטאות אחדים בערי השדה ההונגריות.

כבר בימים האשונים של הכיבוש הגרמני מקיים ד"ר קסטנר קשר עם הגסטפו בבודפשט. הוא ניהל משא ומתן על כל השאלות הנוגעות ליהדות הונגריה, בינהן גם בנוגע להגירת 600 בעלי הסרטיפיקטים הנ"ל. אחרי שקודם עברו ימים ואף שבועות והתשובה מברלין על ה- Verbalnote של המשלה ההונגרית טרם הגיעה, אני מתחיל להשתתף בשיחות המבצע הקרוי "מבצע קסטנר".

(עמ' 4 בדוח) בימים הראשונים של חודש אפריל הצהיר ד"ר קסטנר בשיחה כזאת, שקיבל מהגסטפו הבטחה עקרונית לאשר בהקדם את הגירת ה-600 שמדובר בהם. על סמך הודעה זאת מתחילה ועדת א"י בהרכבת הרשימה של ה-600 וכבר אחרי ימים אחדים מביא ד"ר קסטנר את הידיעה לפיה הגסטפו אינו רוצה לאשר את ההגירה דרך קונסטנצה אלא רוצה לכוון את המשלוח עד לגבול הספרדי וזאת לשם הטעית המשלה ההונגרית כאילו זה גירוש בקרונות חתומים ולא הגירה. בד בבד עם שיחות ד"ר קסטנר מתחיל ריכוז היהודים בערי השדה בבתי החרושת ללבנים ובגטאות. עוברים ימים ושבועות וד"ר קסטנר עדיין אינו מקבל את האישור המובטח מהגסטפו. בתחילת מאי קורא ד"ר ק. לחברי הוועד הפועל של התנועה הציונית ומודיע שנוצר צורך לשלוח את יואל ברנד לטורקיה כדי לסכל סכנה מיידית, אבל אינו מוסר את המטר המדויקת של הנסיעה. כבר ימים ספורים לפני נסיעתו של יואל ב. לטורקיה מתחיל גירוש יהודי הונגריה מערי השדה

הזמן דחק. המשלוחים הראשונים לאושוויץ עברו את הגבול ההונגרי ועל אף נסיעתו של יואל ב. לטורקיה, שבינתיים יצאה לפועל (שממנה קיוו לכל כך הרבה) הגירוש אינו נפסק. נוכח מצב חסר תקווה זה הרגשתי מחויב לחפש גם דרכי הצלה אחרות. התקבלתי אצל הציר השבדי והצלחתי לגרום לכך, שהצלב האדום השבדי ימנה חבר הצירות השבדית בבודפשט (נספח העתונות ומרצה לשפה השבדית באוניברסיטת בודפשט) פרופ' ולדמר לנגלט (Prof. Valdemer Langlet) לנציגו. על סמך דיווח שלי על המצב לציר השבדי לשם העברה לשבדיה, קיבלה הצירות השבדית בבודפשט הודעה ממשרד החוץ שלה, לפיה ינקטו צעדים נוספים להצלת יהודי הונגריה.

במקביל לצעדים הנ"ל פונה הצירות השוויצרית כאן, לפי בקשתי, לממשלה ההונגרית באמצעות Verbalnote ומבקשת רשיון/רשות הגירה ובו בזמן פונה לממשלתה בברן, כדי שזו תתערב בכיוון זה בברלין.

המו"מ בין ד"ר קסטנר והגסטפו נמשך. יום יום ניתנות עוד ועוד הבטחות מצד הגסטפו ובינתיים מקבל הגירוש מערי השדה קצב מהיר יותר ויותר. כאשר נחתו צבאות הברית בנורמנדיה היה אפשר להניח בוודאות, שהמשלוח דרך צרפת, הגבול הספרדי לעולם לא יוכל להתממש. כעת היה ברור, שהגסטפו בהבטחות השווא שלו רק מתכוון להסחת דעתם והטעיתם של היהודים. לנוכח מצב זה החלטתי לצאת לחלוטין ממבצע קסטנר.

עמ' 5 בדוח – [עמוד בודד שנמצא מאוחר יותר בדפים בארכיון הציונות הדתית בבר אילן, תיקי קראוס.]

בישיבה שנקראה למטרה זו, אני מביע את דעתי שבזמנים קריטיים אלה אי אפשר לשים את גורל אחינו על קלף אחד. מצאתי הסכמה אצל כל הנוכחים ליצור קו הגנה חדש מבלי לזעזע בזה את הפעולה של קסטנר או להפריע לה.

לבקשתי לקונסול לוחץ אני מקבל עם אשתי את המגורים בבניין השגרירות השווייצרית על מנת להמשיך בפעולתי ללא סכנה. משם הולכים הדיווחים הראשונים שלי בדרך של דואר דיפלומטי לחו"ל, בדיווחים אלה אני מיידע את חו"ל על הזוועות בגטאות של הפרובינציה ההונגרית ועל גירוש המונים לאושוויץ. יחד עם זה אני מצרף פרוטוקול מקורי על דרך ההשמדה של היהודים באושוויץ. את הדיווחים האלה שלחתי לז'נבה לד"ר פוזנר לצורך העברה הלאה אל מר ברלס ואל המקומות שאמורים לטפל בזה בחו"ל. העתקים של הדיווחים נתתי גם לשגרירות השווייצרית והשבדית. על מנת שיעבירו אותם לממשלותיהם. בו זמנית אני פונה אל מר פוזנר, כלומר אל מר ברלס ומציע לו שישג אצל הממשלה הבריטית שכל מחזיקי סרטיפיקטים, שמספר עלה בינתיים ל-8000, יחשבו בצורה כלשהי כאזרחים פלשתינים, ויפנו את כוחה של השגרירות השווייצרית בבודפשט כנציגת האינטרסים הבריטיים, לתת לבעלי הסרטיפיקטים אישורים בהתאם. כי פקודות הורטי האנטי יהודיות של אז לא כללו יהודים בעלי אזרחות זרה.

ב- 27 ביוני 1944 מקבלת השגרירות השווייצרית בבודפשט פקודה מממשלתה להעביר לממשלת הונגריה תזכיר מטעם הנשיא רוזוולט בו דורש הנשיא רוזוולט בתוקף רב להפסיק את גירושים ואת כול הפעולות האנטי יהודיות. ב- 1 ביולי 1944 שלח מלך שבדיה איגרת אל הורטי, עוצר הממלכה בהונגריה, בה מבקש גם המלך את הפסקת הגירושים. / כפי שאני שומע לאחר מעשה הועברו הדיווחים שלי אל השגרירים האמריקאים והבריטים באנקרה, כלומר בברן / וכפי שהודיע מר פוזנר ב- 3 ביולי הועברו הדיווחים במברק אל הממשלות שלהם. מד"ר פוזנר קיבלתי את הידיעה שדיווחים אלה הועברו מיד דרך מר ברלס אל פרופ' ד"ר ויצמן, אל ד"ר נחום גולדמן ואל משה שרתוק כדי שאלה יוכלו להתערב בהתאם אצל הממשלה הבריטית ואצל האפיפיור. דיווחים אלה פורסמו גם בעיתונות השווייצרית והשבדית באופן מילולי. פרסומים אלו נגרמו על ידי השגרירויות של שווייץ ושבדיה.

כתוצאה מהתערבות רוזוולט ואיגרת המלך השבדי אל העוצר הורטי התקיימה התייעצות הכתר והשרים והוחלט על ההפסקה המידית של הגירושים. / באותה תקופה הפרובינציה כבר היתה לגמרי נקיה מיהודים והפסקת הגירוש התייחסה רק ליהדות בודפשט. / הממשלה ההונגרית פנתה בו זמנית עם תזכיר בנידון אל הממשלה הגרמנית על מנת להשיג את ההסכמה להפסקת את הגירושים.

(עמ' 6 בדוח) שתי התערבויות אלה גרמו לא רק הפסקת הגירוש, אלא גם אווירה יותר אוהדת בחוגי הממשלה ההונגרית. האווירה שנוצרה באופן זה אפשרה לצירות השוויצרית לסיים בצורה חיובית את ענין הגירת 8000 משפחות אצל הממשלה ההונגרית, על פי ה- Verbalnote שהוגשה קודם לכן, ואפילו להניע את הממשלה הונגרית לנקוט צעדים נמרצים בענין זה אצל הממשלה הגרמנית. אז העבירה הממשלה ההונגרית לשגרירות הגרמנית איגרת חדשה בה היא הביעה את דעתה, שמתן או אי מתן אישור הגירה למספר הנ"ל של יהודים ישפיע על התפתחות עתידית של קשרים גרמניים-הונגריים.

אחר כל האירועים האלה קיבלה הצירות השוויצרית ב- 10.7.44 הודעה בכתב מהממשלה ההונגרית, שגם הממשלה הגרמנית אישרה עקרונית את הגירת 8000 המשפחות המזכורות.

בזמן זה מגיע נציג ממשלת שבדיה, מזכיר המשלחת ראול ואלנברג, לבודפשט. ממשלתו הטילה עליו להפעיל מפעל הצלה במסגרת הצירות השבדית- מזכיר הנציגות ואלנברג התקשר אלי מיד ועל סמך האינפורמציה שקיבל ממני בדבר פעילותי במסגרת הצירות השוויצרית שכבר היו לה תוצאות חיוביות, הוא פנה לממשלתו בבקשה למתן אישורי כניסה לשבדיה עבור יהודים הונגריים. לבקשתו זו מקבל ולנברג ממשלתו 460 אישורי כניסה, למי שהיה קשר עסקי כלשהו עם שבדיה, או שהיו להם שם קרובים או ידידים. על סמך אישורי כניסה אלה מקבלת הצירות השבדית בבודפשט גם את הסכמת הממשלות ההונגרית והשבדית להגירה.

הקמת מבנה הצירות ברחוב ואדאס 29 (Vadasz ucca)

בקשר עם מתן רשיונות ההגירה- שהידיעה עליו פשטה בעיר כאש בשדה קוצים- נוצר הצורך במבנה מיוחד עבור הסידורים האדמיניסטרטיביים בשביל ההגירה העומדת בפתח. משרד זה הוכר כשטח אקסטריטוריאלי על ידי הממשלה ההונגרית, עם שלטים מתאימים (צירות שוויצרית, מחלקה לענייני זרים, מחלקת הגירה) והועמד תחת ניהולי. קונסול לוז נענה לבקשתי לבחור את פקידי מחלקה זו בעצמי. שכרתי אם כן את כל הציונים שנשארו בבודפשט כפקידים באופן פורמלי (רוב ציוני בודפשט כבר לא שהו בעיר, מאחר ונסעו ב- 30 ביוני 1944 במסגרת מבצע קסטנר לברגן בלזן או שווייץ) וציידתי אותם באישורים מתאימים מצירות שווייץ ומשרד החוץ ההונגרי.

(עמ' 7 בדוח) בנוסף לכך צוידו כל הפקידים באישור ממשרד הפנים וכפקידי הצירות השוויצרית שוחררו מנשיאת הטלאי הצהוב ("כוכב צהוב") זאת אומרת הותר להם לנוע באופן חופשי ברחובות, להשתמש באמצעי תחבורה ואפילו לגור בבתים לא-יהודיים. כבר אחרי שבועות מספר לא היה ציוני בבודפשט שלא שוחרר מנשיאת הטלאי הצהוב, אם לא כפקיד ישיר של הצירות, הרי כבן משפחה. בסך הכול שוחררו כ- 500 איש מנשיאת הכוכב.

ההכנות להגירה מתחילות בבנין החדש בקיטור מלא. אלפי יהודים מסתערים עליו, כולם רוצים להגר וככל האפשר להיכנס לקבוצה הראשונה. בקשר להגירה היו ישיבות יום-יומיות במשרד החוץ ההונגרי, בהן לקחו חלק נציגי משרד החוץ, משרד התחבורה, הצירות השוויצרית, הגרמנית, הצלב האדום הבין לאומי וגם אנוכי. כתוצאה מישיבות אלו הוחלט: (1) על הרכבת דרכון שוויצרי קולקטיבי (ידעתי איך למנוע הוצאת דרכונים הונגריים למהגרים) (2) רשויות הרכבות מקצות מדי שבוע רכבת בעלת 30 קרונות נוסעים ובכל אחד 72 מקומות ישיבה וכמו כן שני קרונות מטען. (3) למהגרים מותר לקחת מטען של 80 ק"ג לנפש כמו גם מטען יד עם מזון. (4) המשלוחים ילוו ע"י פקידי הצירות השוויצרית ופקידי הצלב האדום הבין-לאומי עד קונסטנצה (5) הרכבת המיוחדת מקבלת את דגלי הצירות השוויצרית והצלב האדום הבין-לאומי. (6) כל קבוצה תלווה על ידי יחידה חזקה חמושה של המשטרה ההונגרית. (7) הזימון לשרות העבודה הצבאי יושעה עד המועד ההגירה. במהלך ישיבות אלו העמיד משרד החוץ ההונגרי שליח מיוחד לרשותי, שהביא את דיווחי לידי מר ברלס בטורקיה. ביקשתי ממנו להקצות ל- 8000 המשפחות אוניות בנמל קונסטנצה. לפי דרישתי קיבלה הצירות ההונגרית באנקרה ממשרד החוץ כאן הוראה להודיע למר ברלס מיד על האישור.

בסוף חודש יולי 1944 נגמר תהליך הוצאת הדרכון השוויצרי הקולקטיבי. אישור ההגירה של משרד הפנים ההונגרי וכן ויזת המעבר הרומנית נרשמו בדרכון הקולקטיבי ונמסרו לצירות הגרמנית לשם אישור ההגירה הגרמני. כאשר כעבור ימים מספר לא החזירה הצירות הגרמנית בבודפשט בתירוץ שונים את הדרכון הקולקטיבי שנמסר לה לביקורת ננקטו צעדים נמרצים נוספים על ידי הצירות השוויצרית ומשרד החוץ ההונגרי, אפילו ראש הממשלה דאז, סטואיי, שהיה בהחלט ידידותי לגרמנים, הפעיל את השפעתו בצירות הגרמנית, אבל קיבל את התשובה "הכול בסדר גמור, צריך רק לחכות עוד כמה ימים". באמצע אוגוסט קיבל משרד החוץ ההונגרי הודעה בעל פה לאמור "אישור ההגירה יינתן רק בתנאי שהיהודים שנשארו בבודפשט ירוכזו במערב הונגריה."

[עמ' 8 בדוח] את זאת דחתה הצירות השוויצרית ואפילו הצירות ההונגרית וכמובן אני. הצירות הגרמנית ביססה את התנאי הזה על כך שיהודי בודפשט יוכלו בתנאים מסוימים להצטרף לתנועת הפרטיזנים ועל כן, בתור יסוד עוין מאד, אסור שיישארו בעיר. כאשר יום אחד הקונסול מר לוץ שוב ניסה להשתדל באופן אישי בצירות הגרמנית והזדמן לו לשוחח בארבע עיניים עם יועץ הצירות פיינה (Feine) גילה זה את הדברים הבאים לקונסול מר לוץ: כשלגסטפו בבודפשט נודע שהממשלה הגרמנית נתנה אישורי יציאה מהונגריה ל-8000 משפחות יהודיות הוא מחה על כך בצירות הגרמנית. כשהגסטפו, בתשובה על מחאתו, קיבל את התשובה מהצירות ההונגרית שאין אפשרות לסרב להוצאת אישור שניתן על ידי משרד החוץ של הרייך, ביקש הגסטפו מהצירות לחכות עם התשובה לפחות עד שנציג הגסטפו יטוס לברלין, כדי להבהיר (לברר?) את הענין. הצעת הגסטפו התקבלה על ידי הצירות. מנהל המחלקה היהודית (Oberstrumbanfuhrer (Sonsereinsatz- Kommandoe) אדולף אייכמן, טס להימלר. תוצאת הטיול הזה היתה, שהימלר הצליח לשכנע את ריבנטרופ שאם גם אי אפשר למשוך חזרה את האישור שכבר ניתן, הרי יש להתנות אותו בתנאי הנ"ל.

הצירות השוויצרית, כמו גם משרד החוץ ההונגרי והצירות השבדית המשיכו לעבוד יד ביד בענין אפשרות הגירה, אבל ללא הצלחה. הגסטפו בבודפשט לא הסתפק בכך שהצליח לסכל את ההגירה ועשה את מירב המאמצים כדי לגרש גם את יהדות בודפשט. אבל בעת הזאת, אמצע אוגוסט, שוב הייתי בקשרים טובים עם חוגי הממשלה ההונגרית והצלחתי לגרום להבאת המשטרה (Gendarmerie) ההונגרית לבודפשט, כדי שאם הגסטפו יפעיל כוח לשם הגירוש, המשטרה תשתמש במקרה חירום בנשקה נגד הגסטפו. ל-0.0.0 היו כוחות מעוטים בבודפשט, ולכן לא היתה סכנה שיגברו על המשטרה ההונגרית. במחאה על הופעת המשטרה (gendarmerie) בבודפשט הצעיד הגסטפו את יחידותיו כשהן חמושות משך שעות ברחובותיה הראשיים של בודפשט. אך לא היתה התנגשות.

בנסיבות אלו הגיע היום הטראגי של ה-15.10, בו הגיעה ממשלת סלשי Szallassi לשלטון. הצו האנטי יהודי הראשון של משלה זו היה סגירת הבתים היהודיים (שהם היה הטלאי הצהוב). באותו זמן מתחיל גירוש היהודים לבתי חרושת ללבנים לעבודות חפירת ביצורים והגירוש ברגל של כביש בודפשט-וינה. מחנה ההשמדה מתחיל בזמן זה כבר את חיסולו וגם בדרכים לאושוויץ לא היו [חסרה כאן שורה-א.נ.].

את העובדות האלה הברקתי לזנבה לד"ר פוזנר וביקשתי ממנו הפעלת התערבות מהירה מצד הממשל האמריקני. הציריות השוויצרית והשבדית התערבו אצל ממשלת סלאשי במלוא כוחם והצלחתי לשכנע אפילו את ציריות פורטוגל וספרד להצטרף למאמצים אלה.

בינתיים מתרחשות התערבות נוספת של הממשל האמריקני בתיווך הממשלה השוויצרית ובמסגרתה נדרשה ממשלת סלשי להפסיק מיד את גירוש היהודים בליווי האיום הנמרץ שכל האנשים שהשתתפו במעשי הזוועה יבואו על עונשם בתור פושעי מלחמה. ממשלת סלשי אמנם הפסיקה את הגירושים, אבל פירסמה הודעות על שלטים, לפיהן על גברים יהודיים בגיל 16-60 ונשים יהודיות בגיל 16-40 להתאסף תוך 24 שעות במקומות מסוימים, כדי להיות מצורפים משם לשרות העבודה. יוצאים מהכלל היו יהודים, אזרחי חו"ל שלהם היו דרכונים בעלי תוקף. מובן מאליו שיהודים רבים לא נענו להודעות אלו והצליחו להסתתר עוד לפני מועד הקובע.

חברי לעבודה יכלו להציל את עצמם בפני הגירוש עי"כ שהביאו עוד ביום הראשון של ממשלת סלשי את בני משפחותיהם לבנין הצירות ומצאו שם קורת גג והספקת מצרכים. חלקם, שלא יכלו כבר לעזוב את הבתים היהודיים לפני סגירתם הובאו על סמך [מילה לא ברורה] אישור הצירות בעזרת שוטרים אחדים אל בנין הצירות. מספר האנשים שסודרו כך בבנין הצירות עולה כעת מרגע לרגע וב- 15.11 היה מספר היהודים החוסים שם 2500. המרתפים, עליות הגג וחללים אחרים כולל משרדים שמשו למגורים. מ-2500 אנשים אלה 1200 היו חברי תנועות חלוציות וכן כל הציונים של בודפשט.

תעודות חסות - Schutzpaase

ביום 22 באוקטובר, היום בו הופיעו הפרסומים על השלטים בהם נאמר שאזרחי חוץ בעלי דרכונים בעלי תוקף יהיו משוחררים משרות עבודה, לחילופין מגירוש, שכנעתי את הקונסול מר לוץ להוציא אישורי דרכון, הקרויים Schutzpasse בגרמנית ובהונגרית.

תרגום תוכן ה- Schutzpasse (נספח B. הנספח לא נמצא בתיק)

הצירות השוויצרית, המחלקה לענייני חוץ מאשרת בזה ש... רשום להגירה בדרכון קולקטיבי שוויצרי, לכן יש לראותו כנושא דרכון בתוקף. בודפשט 23.10.1944 חותם עגול של הצירות.

הצירות השוויצרית התקשרה מיד אל ממשלת סלשי ובהצביעה על ההסכם עם הממשלה הקודמת, לפיו הוצאו דרכונים קולקטיביים שוויצרים ל- 8000 משפחות, היא דרשה שאנשים אלה יוכרו כאזרחי חוץ ומותר יהיה להוציא להם תעודות חסות / Schutzpasse/

עמוד 10 בדוח

ממשלת שלשי נתנה את הסכמתה, אבל עם ההגבלה, שיש לראות את ה- 8000 המשפחות הבאות בחשבון רק כ- 8000 אנשים. הצירויים השבדית, הספרדית והפורטוגלית נקטו אותם צעדים וקיבלו גם הן את ההסכמה להוצאת תעודות חסות.

על המשרד ברחוב Vadasz הוטל מצד הצירות השוויצרית התפקיד להוציא לפועל את מבצע תעודות החסות הזה. על אף שהיינו מורשים להוציא רק 8000, לחילופין 7800 תעודות חסות (200 תעודות חסות העמידה הצירות השוויצרית לרשות היהודים שהיו להם כבר קודם ויזות כניסה לשווייץ) נאלצנו כבר בימים הראשונים לעבור את המספר שאושר, כי הדוחק והפאניקה היו כל כך גדולים שלא יכולנו להתנגד לכך (וגם לא רצינו), להוציא עוד כמויות של תעודות חסות. הבהלה נוצרה בעיקר על ידי מודעה בעיתונות היומית והודעות ברדיו ששודרו מספר פעמים ביום בדבר איסור גירוש בעלי תעודות חסות. לפני המשרד ברחוב ואדאס עמדו בוכים ומתחננים המוני אנשים מיואשים. בעלות על תעודת חסות היתה לא רק שחרור מגירוש, אלא גם פטור מבתי חרושת ללבנים, שרות עבודה וחפירת ביצורים. מאחר ולצירות השוויצרית אסור היה לדעת, שעברנו בהרבה את מספר תעודות החסות שאושרו ומאחר שבהוצאה ההמונית של תעודות חסות חלו מדי פעם הפסקות, זייפו תנועות הנוער ברחוב ואדאס את טפסי תעודות החסות, כמו גם את חותמת הצירות. אף על פי שידעתי בבירור אלו תוצאות יוכלו להיות לזיוף כזה, הייתי מוכרח לקבל זאת בשתיקה, מפני שאת המספר שאושר כבר מזמן עברנו ומפני שהניירות המזויפים הצילו חיי אנשים רבים, תוך שהם בו בזמן גרמו קשיים עצומים ונזק לכל המבצע ואפילו אבדן חיים. הם גרמו בין היתר הפחתה משמעותית בפעילותה של הצירות השוויצרית.

כאשר הממשלה ההונגרית ציוותה ב- 15 בנובמבר להקים את הגטו בבודפשט ולהעמיד לרשותם של בעלי תעודות החסות בתים מוגנים (Schutzhauser) מחוץ לגטו, היה מספר תעודות החסות המקוריים שהוצאו בערך 60 אלף ומספר המזויפים בערך 20 – 25 אלף..

ב- 10 בנובמבר קיבלה צירות שווייץ, לחילופין הקונסול מר לוך, הודעה טלפונית מצירות גרמניה שוויצת ההגירה כמו גם ויזת המעבר הוכנסו לדרכונים הקולקטיביים. זה קרה ימים אחדים אחרי ש- אוברשטרומבנפירר אייכמן יחד עם מחלקת היהודים שלו (זונדקאיינצקומנדו- כוח משימה למבצעים מיוחדים) עזבו את הונגריה באופן סופי. אף על פי שממשלת שווייץ מצידה גם כן אישרה את ויזת הכניסה, כבר לא יכלה להתבצע הגירה, מצד אחד מתוך סיבות אסטרטגיות ומצד שני נראה שהמעבר דרך גרמניה יהיה קשור בסכנות גדולות יותר בהרבה מאשר ההישארות בבודפשט, במיוחד גם מפני שהצבא האדום התקרב בקצב מהיר ביותר לבירה בודפשט.

32 אלף יהודים נכנסו לגטו ואלה ביניהם, שהיו להם תעודת חסות נכנסו לבתים המוגנים (SCHUTZHAUSER), התוצאה היתה שבמקום 7800 איש נכנסו יותר מ- 50 אלף לבתים המוגנים השווייצרים. הרשויות גילו את "התרמית" והפעילו ביקורת נוקשה. בביקורת זו השתתפו גם הפקידים הלא יהודיים של הצירות השווייצרית והזיזים נתגלו. נקבע שהזיזים בוצעו וחולקו בבניין הצירות ברח' Vadasz. היו לי אי נעימויות גדולות ביותר אצל הצירות ורק בקושי רב הצלחתי לשכנעם שלא ידעתי מכל זה. בכל זאת יכולתי להביא לידי האטה וחבלה בביקורת. לדאבון לב אי אפשר היה למנוע את הרחקתם מהבתים המוגנים וגירושם של אלפים אחדים מבעלי תעודות החסות המזויפות. על ידי חבלה בביקורת בכל זאת השגנו האטה מסוימת עד שהגיע הזמן שבו הכביש בודפשט-וינה התמלא צבא גרמני נסוג ואמצעי לחימה והגירוש בדרך יחידה זו היה צריך להיפסק. בעלי תעודות החסות המזויפות שנתגלו מעתה הובאו לגטו.

הצירויות הניטרליות האחרות, שעברו את המספר המאושר של תעודות החסות שלהם רק בכמה מאות (לצירות השבדית היה אישור ל- 4500, לספרדית ל- 3000, לפורטוגלית ל- 700 ולנציג האפיפיור ל- 3000. שתי הקבוצות האחרונות הובאו לגטו eu bloc, אבל גם בתים מוגנים אלה היו מטרה למעשי זוועה שונים מצד אנשי צלב החץ.

בקשר עם הקמת הגטו (שגורלו היה בלתי בטוח לחלוטין) ועם כניסת בעלי תעודות החסות לבתים המוגנים ברחו רבים (ברוב המקרים כאלה שקבלו פטור משרות העבודה על ידי תעודת חסות) לבנין ברחוב ואדאס- עם או בלי אישור- עד שהבנין היה כל כך פקוק, שאי אפשר היה לבצע שם עבודה אדמיניסטרטיבית. הצלחתי להניע את הצירות השווייצרית, שנעשתה כעת חשדנית, לאשר בנין צירות שני ברחוב 17 Wekerle Sandor, כדי להבטיח שם את המשך עבודת מחלקה זו ללא הפרעות. תוך 4 שבועות עלה מספר האנשים מ- 100 ל- 500. כעת היה צורך בבנין צירות שלישי תחת הכותרת "מחסן מצרכי מזון". בנין זה היה ברחוב ואדאס 31, זאת אומרת בשכנות לבנין הצירות הראשון, שנשכר למטרה זו. כבר אחרי שבועיים בנין זה היה עמוס יתר על המידה. בס"ה מצאו 4000 איש מקלט בשלושה בנייני צירות, על קרקע אקסטריטוריאלית.

בכל אחד משלושת בנייני הצירות הקמתי הנהלה שהורכבה מנציגי כל הקבוצות הציוניות. לכל בנין היה מטבח משותף ומחסן פרודוקטים. מלבד הזנת 4000 האנשים היה תפקידנו לדאוג לאנשים בבתים המוגנים (30,000 – 50,000 איש) למצרכי מזון לא מבושלים ולחם, שחילקנו במשאיות שעמדו לרשותנו.

עמ' 12 בדוח

מלבד משאיות אלה עמדו לרשותנו גם שלוש מכוניות פרטיות, מצוידות בלוחיות זיהוי דיפלומטיות (C.D), והן שמשו להחזרת אנשים מבתי החרושת ללבנים, בתי המעבר (Schubhauser), מחנות ריכוז ואפילו מכביש בודפשט-וינה. המכוניות הנחוצות סופקו לי בהשאלה על ידי ידידים.

את האמצעים הכספיים הנחוצים לבצוע כל מבצע ההצלה הזה, כמו הזנת 4000 איש בשלושת בנייני הצירות והשלמת מצרכי המזון ל- 30,000-50,000 איש בערך בבתי המוגנים, היה עלי אישית להשיג במאמצים הגדולים ביותר. אלה היו תרומות והלוואות מידידים טובים. שום מבצע לא נתמך כספית על ידי ארגונים יהודיים מקומיים או מחו"ל.

כאשר נכנס הצבא האדום לבודפשט ב- 18 בינואר 1945 היה מספר היהודים בבודפשט 110,000 – 120,000. מהם 68,000 בגטו, 20,000 בבתי המוגנים השוויצרים, 7000 בבתי המוגנים השבדים והספרדים, 4000 בבניינים האקסטריטוריאליים של הצירות השוויצרית, 1000 בבנינים של שלוש הצירות הניטרליות האחרות ולבסוף 10,000 – 15,000 איש בערך, שגרו בבתי נוצריים עם ניירות אריים.

בודפשט, 4 במרס 1946

מ. קראוס

בודפשט רח' 4. Klotild ucca V.

אל הועד הפועל של הסוכנות היהודית לא"י,

ירושלים